

БУХГАЛТЕРСЬКИЙ ОБЛІК, АНАЛІЗ ТА АУДИТ

УДК 657.47

DOI: <https://doi.org/10.32840/1814-1161/2021-6-22>

Голуб Н.О.

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри фінансів, обліку і оподаткування
Таврійського державного агротехнологічного університету
імені Дмитра Моторного

Golub Nataliia

Candidate of Economic Sciences, Associate Professor,
Senior Lecturer at the Department of Finance, Accounting and Taxation
Dmytro Motornyi Tavria State Agrotechnological University

УПРАВЛІНСЬКІ АСПЕКТИ ОБЛІКУ ПОТОЧНИХ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ

MANAGEMENT ASPECTS OF ACCOUNTING FOR INLINE LIABILITIES

У статті досліджено основні положення обліку зобов'язань, а саме обліку поточних зобов'язань. Розглянуто основні аспекти впливу на прийняття управлінських рішень щодо обліку поточних зобов'язань. Здійснено порівняння бухгалтерської та юридичної точок зору на сутність поняття та визначення моменту виникнення зобов'язань, розглянуто можливі шляхи врівноваження невідповідності між моментом виникнення облікових та юридичних зобов'язань. Проаналізовано класифікацію поточних зобов'язань у розрізі вітчизняного та міжнародного законодавства, наведено класифікацію за іншими можливими критеріями. Розглянуто види оцінок поточних зобов'язань. Обґрунтовано організаційні та методичні аспекти обліку поточних зобов'язань у сучасних умовах господарювання.

Ключові слова: зобов'язання, поточні зобов'язання, короткострокові зобов'язання, управління, оцінка, заборгованість.

В статье исследованы основные положения учета обязательств, а именно учета текущих обязательств. Рассмотрены основные аспекты влияния на принятие управленческих решений по учету текущих обязательств. Осуществлено сравнение бухгалтерской и юридической точек зрения на сущность понятия и определение момента возникновения обязательств, рассмотрены возможные пути согласования несоответствия между моментом возникновения учетных и юридических обязательств. Проанализирована классификация текущих обязательств в разрезе отечественного и международного законодательства, приведена классификация по другим возможным критериям. Рассмотрены виды оценок текущих обязательств. Обоснованы организационные и методические аспекты учета текущих обязательств в современных условиях хозяйствования.

Ключевые слова: обязательства, текущие обязательства, краткосрочные обязательства, управление, оценка, задолженность.

Studies of the work of leading scientists have shown that the theoretical provisions on current liabilities are controversial, and the issues of definition, classification, definition, evaluation, methods of their accounting require further study and improvement. The main provisions of accounting for liabilities are explored. Accounting for current liabilities is discussed in detail. They provide an opportunity to expand the economic activity of the enterprise and at the same time increase the profitability of the enterprise and increase equity. The article discusses the main aspects of the impact on management decisions regarding the accounting of current liabilities. At the current stage of development of economic relations, the uncontrolled growth of liabilities, especially current ones, may threaten the loss of the company's financial stability and solvency. The comparison of accounting and legal points of view on the essence of the concept and determination of the moment of occurrence of obligations is made. In accounting, liabilities arise simultaneously with the acquisition of assets and are recognized if it is probable that future economic benefits associated with the item will flow to the entity. From a legal point of view, the obligation arises from the moment of signing the contract, regardless of whether certain actions have already been taken to fulfill it. Possible

ways to balance the mismatch between the time of occurrence of accounting and legal obligations are considered. The classification of current liabilities is also analyzed. The classification according to possible criteria is given. Types of estimates of current liabilities are considered. A classification of an enterprise's liabilities is necessary to understand how to manage them in an accounting information system. An assessment of current liabilities and the impact on enterprise management is considered. The application of the precautionary principle when evaluating a company's liabilities is important. Organizational and methodological aspects of accounting for current liabilities in modern business conditions are substantiated.

Keywords: *liabilities, current liabilities, current liabilities, management, valuation, arrears.*

Постановка проблеми. Зобов'язання мають велике значення, оскільки вони тісно взаємопов'язані з основними напрямками, а саме прибутковості та ліквідності підприємства. Зобов'язання – це джерело коштів для операційної, інвестиційної діяльності з фінансування, коли вони нараховані, але також зобов'язання є заборгованістю, що погашається за рахунок коштів. Для досягнення успіху підприємству необхідно досягти відповідного рівня зобов'язань. Підприємства, зобов'язання яких дуже високі, мають надмірний ризик.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Науковий інтерес до питань теорії та методології обліку поточної заборгованості простежується в працях вітчизняних та зарубіжних науковців. Питання обліку поточних зобов'язань розглядаються в роботах Ф.Ф. Бутинця, С.Ф. Голова, Н.М. Грабова, Р.О. Грачова, В.П. Завгороднього, В.М. Івахненка, М.В. Кужельного, А.М. Кузьмінського, Н.М. Ткаченка, С.В. Кузнєцової, М.С. Пушкаря, А.Р. Макміна, Б. Райана, В.Г. Швеця.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Дослідження праць провідних учених показали, що теоретичні положення щодо поточних зобов'язань викликають дискусію, а питання визначення, класифікації, оцінювання, методики їх обліку вимагають подальшого вивчення та вдосконалення.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є аналіз теоретичних основ поточних зобов'язань, методу обліку поточних зобов'язань та визначення основних факторів, які впливають на управління поточними зобов'язаннями.

Виклад основного матеріалу дослідження. Основною причиною виникнення короткострокових зобов'язань є забезпечення потреб підприємства у грошових коштах протягом операційного циклу. Операційний цикл – це процес перетворення коштів на купівлю, продаж, рахунки для отримання й назад на кошти. Більшість короткострокових зобов'язань виникає внаслідок підтримки цього циклу: рахунки отримання виникають внаслідок купівлі запасів, нараховані доходи – внаслідок авансових платежів покупців. Короткострокові позики використовуються тоді, коли необхідні кошти у періоди надлишкових рівнів запасів чи очікування отримання дебіторської заборгованості. Іноді кошти витрачаються на оплату поточної частини довгострокової заборгованості, інвестиції у довгострокові активи чи виплату дивідендів [8, с. 415].

Неспроможність управляти грошовими потоками, пов'язаними з короткостроковими зобов'язаннями, може мати серйозні наслідки для підприємства (вчасно не сплачені рахунки можуть призупинити необхідне постачання; нездатність оплачувати рахунки про-

тягом тривалого часу може привести до банкрутства підприємства). Щоб оцінити здатність підприємства покрити короткострокові зобов'язання, часто застосовуються три показники, такі як оборотний капітал, коефіцієнт поточної ліквідності й коефіцієнт термінової ліквідності. Поточні зобов'язання є основним елементом у цих показниках. Показники демонструють платіжні можливості підприємства щодо погашення поточних зобов'язань за умови своєчасного здійснення розрахунків з дебіторами. Вони дають змогу визначити частку короткострокових зобов'язань, що підприємство може погасити найближчим часом, не чекаючи оплати дебіторської заборгованості й реалізації інших активів. Чистий оборотний капітал необхідний для підтримки фінансової стійкості підприємства, оскільки перевищення оборотних коштів над короткостроковими зобов'язаннями означає, що підприємство не тільки може погасити свої короткострокові зобов'язання, але й має резерви для розширення діяльності [7, с. 333–334].

Для правильного визначення короткострокових зобов'язань та управління ними необхідно розуміти, як вони виникають, оцінюються, класифікуються та розкриваються. Під час визнання зобов'язань важливим елементом є час. Нездатність відобразити зобов'язання у певному обліковому періоді часто приводить до нездатності відобразити витрати. Це веде до заниження витрат та завищення прибутку. Зобов'язання реєструються в обліку тоді, коли виникає заборгованість у ньому [9].

Для належної організації бухгалтерського обліку зобов'язань важливо визначити, коли виникають зобов'язання, оскільки юридичний та економічний аспекти цього питання різняться. Отже, під час підписання договору на поставку товару існує юридичне зобов'язання, сутність якого полягає в тому, що воно може бути виконане в майбутньому. Таке зобов'язання не відображається в бухгалтерському обліку, оскільки воно є боргом. У бухгалтерському обліку зобов'язання відображається тільки тоді, коли у зв'язку з ним виникає заборгованість. Зазвичай заборгованість виникає після переходу права власності (одержання прав використання) на товари й послуги.

У бухгалтерському обліку джерелом виникнення зобов'язань є факт проведення господарської операції, інформація про яку служить підставою для бухгалтерських записів, що відображають зобов'язання підприємства.

В обліку зобов'язання зазвичай оцінюються за сумою погашення, яка потрібна для погашення боргу по рахунках.

Як правило, підприємство має кілька видів зобов'язань і значну кількість кредиторів. Отже, ко-

Держава та регіони

ристувачам фінансової звітності необхідно мати можливість визначити типи й величини зобов'язань підприємства з фінансових звітів. Облікова модель і перевірка фінансової звітності є достатніми для впевненості користувачів фінансової звітності в тому, що всі зобов'язання підприємства належним чином визначено, оцінено і включено до фінансових звітів відповідно до принципу повного розкриття інформації. Щоб задовольнити ці вимоги, зобов'язання класифікуються на поточні зобов'язання та довгострокові зобов'язання.

Згідно з НП(С)БО 11 «Зобов'язання», поточні зобов'язання – це зобов'язання, які будуть погашені протягом операційного циклу або повинні бути погашені протягом дванадцяти місяців, починаючи з дати балансу [4].

Класифікація зобов'язань повністю відповідає класифікації активів. Поточні зобов'язання включають заборгованість, погашення якої очікується протягом року. Здебільшого вона погашається за рахунок поточних активів або отриманих під час поточної діяльності.

Інформаційні потреби потенційних користувачів базуються на умові відповідності бухгалтерського

обліку вимогам економічної системи, оскільки саме бухгалтерський облік виступає забезпечувальною ланкою управління цією системою. У табл. 1 наведено в розрізі категорій підприємств динаміку поточних зобов'язань.

Немалу частку серед зобов'язань займають такий їх вид, як поточні зобов'язання. Відповідно до НП(С)БО 11 «Зобов'язання», поточні зобов'язання – це зобов'язання, які будуть погашені протягом операційного циклу підприємства або повинні бути погашені протягом дванадцяти місяців, починаючи з дати балансу [4].

Структура поточної заборгованості впливає на рух обігових коштів, тому ефективне управління нею є актуальною задачею будь-якого підприємства. У табл. 2 представлено стан поточних зобов'язань за видами діяльності.

Важливу роль у бухгалтерському обліку відіграє оцінка поточних зобов'язань. Вона необхідна під час виникнення прав і зобов'язань підприємства, відображення розрахункових операцій, що приводять до утворення й погашення зобов'язань.

Кожен господарюючий суб'єкт повинен створити систему обліку короткострокових зобов'язань та-

Таблиця 1

Поточні зобов'язання і забезпечення підприємств за видами економічної діяльності з розподілом на великі, середні, малі та мікропідприємства за 2013–2020 роки, тис. грн.

Категорія підприємств	2017 рік	2018 рік	2019 рік	2020 рік
Всього	5 769 538 995,9	6 408 553 734,3	6 764 591 798,3	7 424 970 644,4
Великі підприємства	1 827 293 401,0	1 865 475 972,9	2 060 182 878,8	1 983 351 343,8
Середні підприємства	2 050 138 307,8	2 458 800 493,6	2 535 053 545,3	2 823 312 832,3
Малі підприємства	1 892 107 287,1	2 084 277 267,8	2 169 355 374,2	2 618 306 468,3
зокрема, мікропідприємства	1 054 077 828,7	1 194 712 493,9	1 237 015 038,1	1 498 631 061,1

Джерело: сформовано автором на підставі джерела [1]

Таблиця 2

Поточні зобов'язання за видами діяльності, млн. грн.

Вид діяльності	Код КВЕД	Поточні зобов'язання і забезпечення	
		на 1 січня 2021 року	на 30 червня 2021 року
Всього		3 998 012,3	4 180 737,5
сільське, лісове та рибне господарство	A	11 505,1	11 176,6
промисловість	B+C+D+E	1 968 955,8	2 057 157,9
будівництво	F	133 567,3	153 756,8
оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	G	1 220 653,5	1 298 648,6
транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	H	265 479,5	259 333,9
тимчасове розміщування й організація харчування	I	12 321,9	12 875,6
інформація та телекомунікації	J	58 178,7	61 532,5
фінансова та страхова діяльність	K	62 336,1	67 886,2
операції з нерухомим майном	L	76 638,2	73 530,6
професійна, наукова та технічна діяльність	M	127 563,3	118 444,0
діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування	N	30 879,2	35 368,2
освіта	P	1 135,4	1 232,6
охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	Q	14 870,9	16 433,9
мистецтво, спорт, розваги та відпочинок	R	12 836,1	12 543,3
надання інших видів послуг	S	1 091,3	816,8

Джерело: сформовано автором на підставі джерела [1]

ким чином, щоб вона максимально швидко фіксувала облікову інформацію про наявність та рух поточних зобов'язань на підприємстві, адже дані про зобов'язання є підставою для прийняття управлінських рішень та проведення подальшого контролю й аналізу стану підприємства, тому кожен суб'єкт господарювання повинен постійно здійснювати діяльність щодо вдосконалення обліку короткострокових зобов'язань.

Для ефективного управління поточною заборгованістю необхідні раціональна організація обліку, постійний контроль, проведення аналізу боргів, термінів сплати та документальне підтвердження [6].

Раціональна організація поточної заборгованості підприємства передбачає вжиття таких заходів:

- вибір найбільш сприятливих для суб'єкта господарювання форм розрахунків щодо погашення зобов'язань;

- формування методичних підходів і техніки аналітичного та синтетичного обліку;

- встановлення регламенту документування операцій щодо постачання (надходження) товарно-матеріальних цінностей та оперативного контролю за станом розрахунків.

В кінці звітної періоду для визначення стану поточної заборгованості кожне підприємство має проводити інвентаризацію заборгованості за чинними договорами. В ході інвентаризації перевіряються дотримання термінів позовної давності, обґрунтованість сум цих зобов'язань. Якщо в результаті інвентаризації було виявлено, що зобов'язання не можуть бути погашені, то керівником приймається управлінське рішення щодо її списання.

Висновки. Отже, раціонально організований бухгалтерський облік зобов'язань на підприємстві сприятиме виявленню найбільш ефективних форм та умов залучення позикових ресурсів, забезпеченню своєчасності розрахунків за короткостроковими зобов'язаннями підприємства, вжиттю заходів щодо зменшення розміру заборгованості та забезпеченню виконання зобов'язань перед кредиторами. Управління поточними зобов'язаннями має бути націлене на оптимізацію її розміру, визначення джерел, скорочення строків погашення та своєчасність її погашення.

Чітка організація й методика обліку дають змогу забезпечити отримання об'єктивної інформації для аналізу та контролю поточних зобов'язань, проведення яких сприяє ефективному формуванню, підготовці та прийняттю управлінських рішень щодо діяльності підприємств, підтриманню їхньої фінансової стійкості та платоспроможності на високому рівні.

Бібліографічний список:

1. Статистична інформація. URL: http://ukrstat.gov.ua/operativ/oper_new.html.
2. Про фінансовий облік та фінансову звітність в Україні : Закон України від 16 липня 1999 року № 996. *Ліга закону*. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=996-14&p=1306924068985324> (дата звернення: 06.11.2021).

3. План рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій : Наказ Міністерства фінансів України від 30 листопада 1999 року № 291 *Ліга закону*. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z0892-99> (дата звернення: 06.11.2021).
4. Національне Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 11 «Зобов'язання» : Наказ Міністерства фінансів України від 31 січня 2000 року № 20. *Ліга закону*. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z0085-00> (дата звернення: 06.11.2021).
5. Положення про інвентаризацію активів та зобов'язань : Наказ Міністерства фінансів України від 2 вересня 2014 р. № 879. *Ліга закону*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1365-14#Text> (дата звернення: 07.11.2021).
6. Кузнецова С.В. Управлінська бухгалтерська звітність: проблеми створення. *Бухгалтерський облік і аудит*. 2008. № 11. С. 15–24.
7. Нидлз Б., Андерсон Х., Колдуэлл Д. Принципы бухгалтерского учета / пер. с англ. Я.В. Соколова. Москва : Финансы и статистика, 2004. 496 с.
8. Райан Б. Стратегический учет для руководителя / пер. с англ. под ред. В.А. Микрюкова. Москва : Аудит, ЮНИТИ, 1998. 616 с.
9. Чорненка О.Б. Аналіз наукових підходів щодо сутності кредиторської заборгованості та її класифікації. *Наукові записки*. 2017. № 2. С. 207–214.

References:

1. Statystychna informacija. URL: http://ukrstat.gov.ua/operativ/oper_new.html.
2. Pro finansovij oblik ta finansovu zvitnistij v Ukraini: Zakon Ukrainy vid 16.07.1999 roku № 996. *Ligha zakonu*. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=996-14&p=1306924068985324> (accessed 06 November 2021).
- Plan rakhunkiv bukhghaltersjkojho obliku aktyviv, kapitalu, zobov'jazanj i ghospodarsjkykh operacij pidpryjemstv i orghanizacij: Nakaz Ministerstva finansiv Ukrainy vid 30.11.99 roku № 291. *Ligha zakonu*. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z0892-99> (accessed 06 November 2021).
3. Nacionaljne Polozhennja (standart) bukhghaltersjkojho obliku 11 "Zobov'jazannja": Nakaz Ministerstva finansiv Ukrainy vid 31.01.2000 roku № 20 / Ligha zakonu. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z0085-00> (accessed 06 November 2021).
4. Polozhennja pro inventaryzaciju aktyviv ta zobov'jazanj: Nakaz Ministerstva finansiv Ukrainy vid 02.09.2014 roku № 879. Ligha zakonu. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1365-14#Text> (accessed 07 November 2021).
5. Kuznjecova S.V. (2008) Upravlinsjka bukhghaltersjka zvitnistij: problemy stvorennja [Management accounting: problems of creation]. *Bukhghaltersjkyj oblik i audyt*, no. 11, pp. 15–24.
6. Nydlz B., Anderson Kh., Kolduell D. (2004) Pryntsyry bukhghalterskojho ucheta [Principles of accounting] / per. s anhl. Ya.V. Sokolova. Moscow: Fynansy y statystyka. (in Russian)
7. Raj'an B. (1998) *Strateghycheskyj uchet dlja rukovodytelja* [Strategic accounting for the head] /per. s anghl. pod red. V.A. Mykrjukova. Moscow: Audyt, JuNYTY. (in Russian)
8. Chornenka O.B. (2017) Analiz naukovykh pidkhodiv shhodo sutnosti kredytorskoj zaborghovanosti ta jiji klasyfikaciji [Analysis of scientific approaches to the nature of accounts payable and its classification]. *Naukovi zapysky*, no. 2, pp. 207–214.